

**Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti huzuridagi
“O‘zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirishning ilmiy asoslari va muammolari”
ilmiy-tadqiqot markazi**

**Qo‘lyozma huquqida
UDK: 336.148.004 (575)**

TEMIROV MUXAMMADALI XAMIDOVICH

**RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA MOLIYAVIY NAZORAT
METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH**

08.00.07 — Moliya, pul muomalasi va kredit

**IQTISODIYOT FANLARI DOKTORI (DSc)
ilmiy darajasini olish uchun yozilgan**

D I S S E R T A T S I Y A

**Ilmiy konsultant: iqtisodiyot fanlari doktori,
professor F.I.Isayev**

Toshkent – 2025 yil

MUNDARIJA

KIRISH	3
I BOB. MILLIY IQTISODIYOT SHAROITIDA MOLIYAVIY NAZORATNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI	14
1.1-§. Moliyaviy nazoratning nazariy asoslari.....	14
1.2-§. Davlat moliyaviy nazoratining metodologik jihatlari.....	25
1.3-§. Davlat moliyaviy nazorati sohasida xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	37
Birinchi bob bo'yicha xulosa.....	55
II DAVLAT MOLIYAVIY NAZORATINI AMALGA OSHIRISHNING JORIY HOLATI TAHLILI	58
2.1-§. Davlat moliyaviy nazoratining joriy holati tahlili.....	58
2.2-§. Byudjetdan moliyalashtiriladigan muassasalarda davlat moliyaviy nazorati tomonidan olib borilayotgan choralar samaradorligi tahlili.....	77
2.3-§. Davlat moliyaviy nazorati faoliyatiga ichki audit xizmatlari ta'sirini baholash.....	94
Ikkinchi bob bo'yicha xulosalar.....	114
III MOLIYAVIY NAZORAT METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH	116
3.1-§. Moliyaviy nazorat metodologiyasini takomillashtirish masalalari.....	116
3.2-§. Moliyaviy nazorat metodologiyasining tashkilot muvaffaqiyati va moliyaviy natijalarga potensial ta'siri.....	130
3.3-§. Tashkilotda javobgarlikni oshirish uchun moliyaviy nazorat funksiyalaridan samarali foydalanish.....	151
Uchinchi bob bo'yicha xulosalar.....	164
IV MOLIYAVIY NAZORAT METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	166
4.1-§. Moliyaviy nazoratni natijadorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish.....	166
4.2-§. Moliyaviy nazoratda qarorlar qabul qilishni yaxshilashda raqamli texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi.....	181
4.3-§. Byudjet tashkilotlari moliyaviy nazorat tadbirlari samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarning ekonometrik tahlili va prognoz ko'rsatkichlarini baholash.....	195
To'rtinchi bob bo'yicha xulosa.....	218
XULOSA	221
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI	226
ILOVALAR	241

KIRISH (fanlari doktori (DSc) dissertatsiyasi annotatsiyasi)

Dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati. Jahon amaliyotidan ma'lumki, davlat moliyasi mamlakat iqtisodiyotining barqarorligini ta'minlashda asosiy o'rin tutib, ijtimoiy dasturlar, infratuzilma loyihalari va boshqa strategik muhim tashabbuslarni amalga oshirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Bu esa davlat moliyasi, byudjet tizimini rivojlantirish, byudjet daromadlari va xarajatlarini manzilliligini, maqsadliligini va samaradorligini oshirish, shuningdek, ularning natijadorligini ta'minlash maqsadida moliyaviy nazorat tizimini izchil takomillashtirish zaruratini keltirib chiqaradi. Moliyaviy nazorat davlat organlari faoliyatida shaffoflik va hisobdorlikni ta'minlashning asosiy tarkibiy qismlaridan biri sanaladi. "Shaffoflik ham samarali boshqaruv, ham fuqarolar ishonchini mustahkamlash uchun muhim ekanligini tan olgan holda, O'zbekiston hukumati amalga oshirilayotgan moliyaviy islohotlarning bir qismi sifatida qat'iy choralar ko'rdi. Jumladan, Xalqaro valyuta jamg'armasi (IMF) tomonidan qo'llaniladigan "ma'lumotlarni tarqatishning kengaytirilgan umumiy tizimini" (e-GDDS) joriy etish bo'yicha tavsiyalarini amalga oshirdi. Hozirda davlat moliyasi haqidagi ma'lumotlar milliy statistika agentligining veb-saytida ham, XVJ veb-saytida ham e'lon qilinmoqda"¹. Bu boshqaruvning barcha bo'g'inlarida moliyaviy intizomni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Qolaversa, iqtisodiyotning barqaror rivojlanishi va fuqarolarning davlat institutlariga ishonchini ta'minlashda davlat moliyaviy nazorati tizimini takomillashtirish muhim ahamiyatga ega ekanligini alohida qayd etish joiz.

Zamonaviy sharoitda jahon mamlakatlarida moliyaviy nazorat tizimini takomillashtirishga e'tibor kuchayib borayotganligini guvohi bo'lishimiz mumkin. Bu davlat institutlarining shaffofligi va hisobdorligiga qo'yiladigan talablarning ortib borayotgan global tendensiyalari, shuningdek, byudjet mablag'larining cheklanganligi sharoitida davlat resurslaridan samarali va maqsadli foydalanishni

---

¹ Ivailo Izvorski. Improving Uzbekistan's public finances: More transparency, better budgeting, and lower taxes. <https://blogs.worldbank.org/en/europeandcentralasia/improving-uzbekistan-public-finances>

ta'minlash zarurati bilan bog'liq. Xorijiy mamlakatlar tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, moliyaviy nazoratni takomillashtirishning asosiy jihatlari moliyaviy operatsiyalarni monitoring qilish va tahlil qilishning ilg'or texnologiyalari va vositalarini joriy etish, qonunchilik bazasi va hisobot standartlarini takomillashtirish, shuningdek, moliyaviy nazorat bilan shug'ullanuvchi mutaxassislarining malakasi va kasbiy mahoratini oshirishdan iborat. Ko'pgina mamlakatlarda jamoatchilik nazorati va moliyaviy nazoratga fuqarolarni jalb qilish mexanizmlari ham joriy etilmoqda, bu esa shaffoflik va hisobdorlikni oshirishga yordam beradi.

So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasi moliya tizimida jumladan, davlat moliyasida amalga oshirilayotgan islohotlar byudjet tizimi byudjetlarining barqarorligini, shuningdek, byudjet mablag'larini manzilli va maqsadlilikini, natijadorligini ta'minlash hamda davlat byudjeti xarajatlarning samaradorligini oshirishni nazarda tutadi. Chunki islohotlar davrida davlat tizimining uzluksiz faoliyat ko'rsatishi uchun byudjet barqarorligi suv bilan havodek zarur². Bu nafaqat moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi, balki aholi turmush darajasini oshirish, ta'lim va sog'liqni saqlashni rivojlantirish, infratuzilma loyihalarini amalga oshirish kabi strategik maqsadlarga erishishga ham xizmat qiladi. Bunday sharoitda davlat moliyaviy nazorati metodologiyasini takomillashtirish zarurati yanada dolzarb ahamiyat kasb etib, mazkur sohani nazariy, uslubiy va huquqiy asoslarini takomillashtirishni taqozo etmoqda.

Mamlakatimizda davlat moliyasi ustidan samarali nazoratni ta'minlash maqsadida qabul qilingan O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 1-iyuldagi O'RQ–546-son “O'zbekiston Respublikasining Hisob palatasi to'g'risida”gi, O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 22-apreldagi O'RQ–684-son “Davlat xaridlari to'g'risida”gi Qonunlari, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 27-avgustdagi PF-6300-son “Davlat moliyaviy nazorati tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi, 2022-yil 21-dekabrda PF-269-son

---

² O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. 22.12.2017y. <http://www.ach.gov.uz/uz/lists/view/54>.